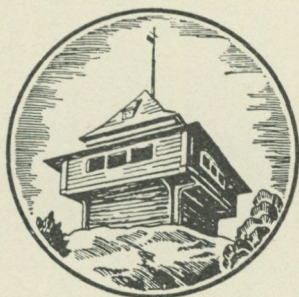

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1943**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1943

Redaktion:

SIGURD WALLIN · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Omslaget: Trädgårdsgrindar vid Skogaholms herrgård på Skansen. Grindarna ha medföljt herrgårdens huvudbyggnad vid dess hitflytning från Närke. Foto Märta Claréus 1942.

---

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1942
Djuptrycksplanscher och omslag från Nordisk Rotogravyr*

TVÅ TRÄDGÅRDSFIGURER FRÅN SKOGAHOLM

av Erik Andrén och Anna-Maja Nylén

I karolinsk tid ägnade herremannen som regel lika stort intresse åt sin trädgård som åt sitt hus. I viss mån kan trädgården också betraktas som en integrerande del av bostaden. Under sommaren tjänade parterrer, boskéer och lövsalar som sällskapsrum, där värdfolk och gäster kunde flanera efter middagen. Då trädgården inte var fylld av levande människor kunde där likväl finnas varelser av mänsklig form fastän av död materia. I reseskildringar, inventarier och räkenskaper från 1600- och 1700-talen påträffar arkivforskaren ofta uppgifter om trädgårdsfigurer av mångahanda slag, både högtidligt uppstyltade mytologiska gestalter, små graciösa putti och enkla, ur en planka utsågade och målade vardagsmänniskor. Den för trädgårdskonst intresserade statsmannen Schering Rosenhane nedskrev omkring 1660 några råd och anvisningar för ordnande av prydliga herrgårdar. Därvid förordar han uppsättande av "bröstbilder av gamla kejsare och förnäma män eller små nakota piltar, som beteckna fem sinnen eller fyra årstider, eller kan man låta sig göra andra figurer efter andre åtskillige kreatur; de kunna göras av alabaster, marmor, gips, koppar eller trä". Bly var också ett vanligt material, och målad vit gav bilden på håll intryck av vit marmor.

Då Skogaholms herrgårdsbyggnad år 1931 flyttades till Skansen, påträffades i en flygel några skulpturfragment av vit marmor. De skänktes till museet av Skyllbergs bruk. Sedan man lagt pussel med de 14 bitarna, kunde de sammanföras till fyra kvinnliga draperifigurer, omkring 150 cm höga. De voro alla defekta,

bl. a. saknades underarmarna på samtliga. Men två av bilderna voro så pass fullständiga, att de sedan bitarna hopfogats av den gamle stenhuggaren Alfred Löfgren kunde på prov uppställas framför Skogaholm.

Hur många bilderna ursprungligen varit, vet man inte, och lika litet vad de föreställa och för vilken herrgård de huggits. Av stilistiska och dräkthistoriska skäl kunna de dateras till 1640-talet, d. v. s. ett trettioårligt år innan Skogaholmsherrgårdens tillblivelse. Mänskligt att döma böra de någon tid ha stått i parterren på Skogaholm — säkerligen utmed en låg terrassmur, ty de äro nedtill på baksidan urhuggna.

Materialet, vit marmor med en mycket svag teckning av röda och svarta ådror, ger inte heller någon lösning av problemet varifrån bilderna komma. Det är mycket sannolikt att marmorn är av italienskt ursprung, men det finns ju även svenska marmorbrott, som tillåta brytning av dylika små block. I varje fall har tydligen blockets form påverkat den stelt statuariska formgivningen.

Bildernas konstnärliga kvalitet är ganska låg. De äro närmast jämförbara med de enklaste arbeten, som utgått ur den Werneriska bildhuggarkretsen i Visingsborgs grevskap vid 1600-talets mitt, utan att man dock kan utpeka något förmodat mästarnamn. Kulturhistoriskt sett ha bilderna dock sitt värde och icke minst ur dräkthistorisk synpunkt erbjuda de intresse.

Kan man i figurernas nuvarande stympade tillstånd avgöra vad de framställa, då samtliga attribut saknas? Med förkärlek hämtade tidens bild- och dikt Konst sina motiv ur den antika gudavärlden, den romerska historien och den ymnigt blomstrande floran av allegoriska gestalter. De utfördes i den antikefterbildande stil som, trots uppådet av all tillgänglig kunskap om "romerska antikviteter", behållit åtskilligt av samtidens egen kostym. Blandningen av antikiserande draperistil och tidstrogen dräktskildring är typisk för dylika framställningar och kännetecknar också Skogaholmsbilderna. Man kan alltså anta, att dessa äro personifikationer av något slag, t. ex. "fyra årstider" eller "fem sinnen", vilka Rosenhane rekommenderade som lämp-

liga för ändamålet. Var och en av figurerna består av för sig utfört bål- och nederparti, det senare i en efter antikt mönster draperad klädnad, det förra ifört en livklädnad av 1640-talstyp. Man skulle vilja framkasta en förmodan om att figurernas nederpartier framställts schablonmässigt i en slags serietillverkning, genom vilken de kunde hållas på lager, under det att bälens gjorts efter beställning.

Dräktens utformning hos de båda utställda och här avbildade figurerna ger dem en något olika karaktär. Den ena föreställer en yngre kvinna med bart hår uppsatt på det sätt som var vanligt under 1640-talet, löst hängande vid öronen och baktill flätat med band och uppsatt i en liten rundel. På 1650-talet fick denna frisyr vika för en mera konstmässig, där håret vid öronen lyftes upp och bildade stora bucklor. På livet sitter midjan högt och urringningen går långt ut på axlarna utan att vara särskilt djup. I ryggen finnes en tät rad av knappar och kring dessa samt kring urringningen och axlarna ha i låg relief huggits prydnadsdetaljer, som säkerligen återge de under denna tid ytterst omtyckta garneringarna med spetsar, band och galoner. Ärmarna ha den vidd som, efter 1630-talets överdrifter, vid denna tid var relativt blygsam. De sitta på en slät underklädnad, kring halsen kantad av en flätad snodd med ett från denna nedhängande smycke. Livstycket är löst över ena axeln och ligger draperat snett över bröstet, en detalj som knappast torde ha någon motsvarighet i modedräkten utan snarare kan räknas som ett antikiserande draperimotiv. Av samma karaktär är också den andra bildens i avrundade uddar nedtill slutande livklädnad. De likna i så hög grad det på samma sätt utformade bålansaret i den romerska fältherrusrustningen, i vilken den tidens store gärna läto avbilda sig, att man har rätt att tro på en analogibildning.

I övrigt synes ju denna senare figur återge en äldre kvinna. Man får osökt i tankarna Stiernhielms beskrivning av fru Dygd i dikten *Herkules*: "renlig i drächt, sniö-hvit, af silfver-blänckiande klädnat, slätt, rätt och skiär, på ährlige gamble maneret". Hennes huvudduk med den baktill hängande tofsen slår an en ton av gammalsvensk hustruvärdighet. Plagget hade redan då en

uråldrig hävd som den gifta kvinnans speciella kännemärke och hedersplagg. I modedräkten torde den hos adeln ha bortlagts under 1500-talet men kvarlevde ännu länge i änkedräkten. Huvuddukar av detta enkla slag med en tofs i den på ryggen hängande snibben funnos ännu på 1800-talet i vissa skånska folkdräkter. Vad urringning och ärmar beträffar äro de av samma slag som den andra figurens. Kring livet går ett band som med en stor rosett är knutet baktill i vänster sida. Livets avslutning nedtill har redan berörts.

Trädgårdsfigurernas nuvarande uppställningsplats på gårdsplanen är inte fullt riktig och måste betraktas som ett provisorium. De höra samman med barockträdgården, och om man vågar hysa förhoppningen att en terrasserad parterr — om ock av litet format — kan skapas på norra sidan av Skogaholm, vill man gärna tänka sig dessa små trädgårdsdamer i en sådan miljö.

Bilderna på följande båda sidor återge de två trädgårdsfigurerna från Skogaholm.

